

A hetvenéves Budapest

A három város egyesítésének történetéből

A jövő, 1943. esztendő, Budapest hetvenéves jubileumát hozza. Magyarország fővárosa a nagy évfordulót bizonyára megünnepli. Ha derűs, szép, boldog napjaink lesznek a jövő esztendőben, akkor bizonyára fényel, gazdag ünneppel; de ha a kereszténység védelmi harca továbbra is tart, akkor is szívben, lélekben, a mi gyönyörű világvárosunk boldog szeretetével.

A jubileumi esztendő közeledtével azonban — úgy érezzük — a kultúrában olyan magasra emelkedett budapesti közönségnek lélekben és tudásban fel kell készülnie. Ismernie kell a három városból egy várossá lett Budapest történetének azt a részét, amely az egyesítési törekvésekre vonatkozik. Rövid foglatlanban nagyon is érdemes foglalkozni a világváros alakulásának ezzel a korszakával. A MAGYAR FŐVÁROS igyekszik ennek a feladatnak eleget tenni és „A hetvenéves Budapest” címmel sorozatba tömöríti az érdekes és megismerésre méltó történeti adatokat.

V.

A szervező bizottság és a tanács vitája

Tavaszy Endrének 1868. évi májusi indítványa alapján, mint ismeretes, Gamperl Alajos helyettes főpolgármester elnöklésével ennek az évnek novemberében szervező bizottságot küldtek ki, amely miután időközben Gerlóczy Károly tanácsnok javaslata is napvilágot látott — 1869. július 6-án jelentést tett a közgyűlésnek.

Ez a bizottsági jelentés Gerlóczy tervezetét különösen figyelemreméltónak találta, azt a maga egészében sajátjává tette és úgy határozott, hogy azt pártolólág a közgyűlés elé terjeszti.

Némi korrekciót azonban ez a bizottság is kívánt Gerlóczy javaslatában. Azt kívánta, hogy a munkakör beosztásával ne a közgyűlés foglalkozzék, hanem az a tanács hatáskörébe tartozzék. A tanács tagjai ugyanis hosszú tapasztalatokkal rendelkeznek és így megokolt, hogy a munka beosztásáért a felelősség az egyes osztályok főnökeit terhelje. „A közgyűlés legelőadhatóbb kötelességeül tartja jelen bizottságot a munkakör feldolgozására multhatatlanul szükséges helyiségekről valahára komolyan gondolkodni.” A személyszaporítás is elkerülhetetlen, mert a fogalmazói kar létszáma 1867. óta egyetlenegy eggyénnel sem gyarapodott. Sőt a bizottság tovább megy, mert a Gerlóczy által javasolt kisebbrangú tisztviselőkön kívül, javaslatba hozza egy alpolgármesteri „állomás” szervezését is. Az alpolgármester főnöke lenne a tervezett pénzügyi hivatalnak és vezetője a számadással

tartozó összes városi hivataloknak, „kutatója új javadalmi forrásoknak”.

A tanács már sokkal gyorsabb munkát végez, mint végzett a bizottság. A szervezőbizottság jelentése után ugyanis négy nappal, július 10-én már elkészült a közgyűléshez szóló tanács elöterjesztés. A tanács azonban nem tudja a maga elgondolásait a kiküldött bizottság javaslataihoz csatolni, mert azt még nem ismeri. Az előterjesztés ugyanis ezt mondja: „Vett értesítés szerint nevezett bizottság teendőit befejezvé, jelentését a t. közgyűlés elé terjeszti s habár annak tartalmáról a tisztelettel alólt tanácsnak hivatalos tudomása nincsen, tekintve mindazonáltal azon körülményt, hogy a közigazgatási ügykezelésnek tervezett változtatása a tanácsot, mint első folyamodási hatóságot, legközelebb érdekli, kötelességének ismerte a bemutatott jelentést egy e célra külön összehívott értekezletben behatólag tárgyalni.”

A tanács jelentése megellenzi Gerlóczyt az azt a javaslatát, hogy a közgyűlés által kiküldött speciális bizottságok jelentésüket, a tanács mellőzésével, közvetlenül a közgyűléshez terjesszék. A tanács nem akar belemenni ebbe a jogkörsorításba, sőt azt kívánja, hogy a tanács a közgyűlésnek minden egyes tárgyra nézve indokolt véleményét adja.

Véleményt mond azután a tanács az összes kérdésekről és ezeket a véleményeket hat pontban foglalja össze. Ezek a következők:

VI.

Gerlóczy törvényjavaslata

1-szor. Hogy az osztály szerinti ügykezelés a közszolgálat érdekében szükséges lévén, az a tanácsnál életbeléptetessék, a közgyűlésnél pedig a jegyzőkönyvi eljárás továbbra is fenntartassék.

2-szor. Hogy a tanácsnál egy 9-ik tanácsnoki, egy jegyzői, 8 fogalmazógyakornoki és egy írónki állomás szerveztessék, annyival inkább, mivel a tanácsnokok számának kettővel szaporítása már 1848. évben is szükségesnek találtott és az azóta bekövetkezett nagy változások a személyszaporítás szükségét most már tényleg igazolják.

3-szor. Hogy a szükséges helyiségek iránt, melyek nélkül az új ügykezelés életbeléptetése lehetetlen, intézkedés történjék.

4-szer. Hogy a 2-ik alpolgármesteri állomás szervezése a tisztújításig elhalasztassék.

5-szor. Hogy a fennálló szakszervezetek számának leszállítása végett intézkedés történjék.

6-szor. Hogy az ügyosztályok életbeléptetése folytán szükségessé vált további intézkedések megtétele a tanácsra bízassék.

Pest város közgyűlése 1869. aug. 25-én Tavaszzy Endre nagy helyesléssel fogadott indítványa értelmében kiküldött emlékirat-szerkesztőbizottságot, amelynek tagjai lettek Csengery Antal elnöklésével Rottenbiller Lipót, Királyi Pál, Széher Mihály, Havas Ignác, Tavaszzy Endre képviselők, továbbá Gerlóczy Károly tanácsnok és Csengery Endre tiszti főügyész. Az emlékirat közgyűlési jóváhagyás után megküldendő a m. kir. minisztériumnak, valamint az összes országgyűlési képviselőknek. A bizottság elnöke előbb Csengery Antal volt, később (szept. 24) azonban az ő elfoglaltsága miatt ezt a tisztet Gerlóczy Károlyra ruházták.

A fejlődés ezután következett szakasza Királyi Pál képviselő indítványa (okt. 16.) volt. Ebben kívánta 1. a hivatali helyiségek számának megfelelő szaporítását, 2. a tanács ügykezelésének egyszerűsítését azért, hogy a tanácsnokok egyszersmind előadók legyenek és jegyzőkönyvi eljárás helyett előadási íveket használjanak, a hivatalos állásoknak az előterjesztett mértékben való szaporítása.

Fölveti a kérdést, nem volna-e szükséges a külvárosok érdekében a közigazgatás decentralizá-

lása, valamint a városi kapitányság alapos rendezése, végül a közigazgatási bizottságok teendőinek pontos meghatározása?

Ezt az indítványt a közgyűlés általános helyesléssel magáévá tette.

Október 31-én Gerlóczy tanácsnok a bizottságnak előterjesztést tett, amelyben kifejtette az általa készített törvényjavaslat vezérelveit. Ezzel a törvényjavaslattal a tanácsnoknak célja csak az volt, hogy „a tanácskozási időben gazdálkodást eszközöljön és némi alapot nyújtson a tárgyalás rendszeresebb menetelére.”

Itt következik azután az a gondolat, amely ismét az egyesítést szolgálja:

„Pest városa törvényhatóságának rendezésénél szem előtt kell tartani — írja Gerlóczy — a városnak törvényhatósági állását, községi és fővárosi minőségét és úgynevezett földesúri helyzetét: ennél fogva szükséges, hogy a városra külön törvény — ami egyébként Buda testvér-fővárosra is kiterjeszthető lenne — alkottassék és ebben a városnak különböző minőségei szerint, minden irányban határozott intézkedések vétessenek fel.” Szükségesnek tartja azonban, hogy Pest város, „fővárosi állására” való tekintettel az ország pénztárából való megfelelő támogatását törvényben biztosítsák.

A törvényjavaslat főbb és legjellegzetesebb pontjai egyébként a következők:

a képviselőtestületbe minden ezer lakos után egy képviselő választandó,

választó csak magyar állampolgár lehet, aki a közadózásban résztvesz,

a képviselők kerületenként választandók, a választási ügyeket a központi választmány intézi, a képviselőket négy évre titkosan választják, minden két évben a képviselők fele kilép, helyüket a póttagok foglalják el,

A képviselői ülés elnöke a főpolgármester, akit a képviselők kijelölése alapján, az összes választók négy évre választanak,

a városi tanácsot, amelynek hat törvénytudó tagjának is kell lenni, a képviselők élethosszig választják,

ALAPÍTVÁ: 1921.

Csuka Géza MŰBUTOR-GYÁRA
ÜLŐBUTORSPECIALISTA

BUDAPEST, XIV., FRANCIA-UT 44. SZ. • TEL.: 496-736.

Cyártmányaim: lakas, szálloda, penz. o, kávéház, bank, tanácskozó-terem és templom berendezés. Postatakt. Csekk-számla 32.346

kerületi előjáróságok alakítandók választás után,

az állandó szakszervezetek a képviselőtestületből küldendők ki; tagjaik száma hétnél kevesebb, harmincnél több nem lehet,

a huszonötezer forintot meghaladó elidegenítésekhez, vagy kölcsön felvételéhez a belügyminisztérium hozzájárulása szükséges,

közgyűlést minden héten legalább egyszer kell tartani, határozathozatalhoz harminc tag, fontos ügyekben a képviselők kétharmada szükséges,

aki tizenkét egymásután következő közgyűlésről ok nélkül elmarad, lemondottnak tekintendő,

a tanács csak a fontosabb ügyeket tárgyalja ülésben, a többi az ügyosztályok egyes tisztviselők felelőssége mellett intézik,

a minisztérium egyes törvényhatósági tisztviselőkkel — a főpolgármester kivételével — hivatalos ügyekben közvetlenül nem érintkezhetik, a hatósági ügykezelésbe — különösen a városi köz-

vagyon kezelésébe — közvetlenül be nem avatkozhatnak; ha azonban a törvényhatóság határozatai és intézkedései ellen panaszt emelnek, a minisztérium a „tárgyiratokat” és a törvényhatóság nyilatkozatát „bekívánhatja” és a törvénybe ütköző határozatokat megsemmisítheti.

Végül kéri Gerlóczy tanácsnok, hogy a bizottság a törvénytervezetet a legszigorúbb bírálat alá vegye. „Ha csak legkisebb részben — írja — sikerült a t. bizottság nézetével találkoznom, szerencsésnek érzendem magamat, hogy ezen városnak jövőjére nézve felette nagyfontosságú kérdésnek törvényhatóságunk kebelében megoldásánál, melynek hitem szerint az országgyűlés részbeni tárgyalásaira is nem lényegtelen befolyása leend, csekély tehetségemnek is némi osztályrész jutott.”